

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

MARSAL, Viktor – SZIJJ, Dóra

Afrika és a terrorizmus – az Al-Kaida jelenség a fekete kontinensen / Africa and Terrorism – the Al-Qaeda Phenomenon on the Black Continent

Eredeti közlés/Original publication:

Afrika Tanulmányok, 2011, 5. évf., 1. szám, 41–66. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.427

Dátum/Date: 2019. február / February

filename: marsai+szijj_2011_AfrAlKaida

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

MARSAL, Viktor – SZIJJ, Dóra: Afrika és a terrorizmus – az Al-Kaida jelenség a fekete kontinensen / Africa and Terrorism – the Al-Qaeda Phenomenon on the Black Continent, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–36. old.**, No. 000.003.427, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, a Fekete Afrikában keletkezett, Al-Kaida típusú terrorizmus jelenségek elemzése

African research in Hungary, analysis of the phenomena of Al-Qaeda type terrorism born in Black Africa

-----
AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

AFRIKA ÉS A TERRORIZMUS AZ AL-KAIDA JELENSÉG A FEKETE KONTINENSEN

MARSAI Viktor* – SZIJJ Dóra**

Afrika Tanulmányok, 2011, 5. évf., 1. szám, 41–66. old.

Bevezető gondolatok

Afrika – különösen a szubszaharai térség – a dekolonizáció és az államépítés nyilvánvaló kudarca óta – immáron közel négy évtizede – a negatív szenzációk legszélesebb tárházául szolgál a világban. A természeti katasztrófáktól kezdve a különféle biztonsági kihívásokig szinte minden olyan archaikus és modern fenyegetés tetten érhető a kontinensen, amely a globalizáció ütőerén keresztül nem csupán a térség, hanem akár az egész világ stabilitására nézve is veszélyt jelenthet az elkövetkező évtizedekben.¹ A kilencvenes években ez elsősorban olyan járványok rémképeiben jelentkezett, mint az AIDS vagy az ebola, napjainkban pedig az Öböl-térségére, az Arab-félszigetre és Európára nehezedő migrációs nyomás formájában, valamint az egyre nagyobb méreteket öltő kalózkodás kibontakozásában érzékelhető,² melyek kezelése egyre több problémát okoz az érintett államok számára.

---

* PhD hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, marsaiviktor@yahoo.com

** Egyetemi hallgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, szijjdori@gmail.com

¹ Ld. többek között a Commission for Africa legutóbbi jelentését *Still Our Common Interest* címmel (<http://www.commissionforafrica.info/wp-content/uploads/2010/09/cfa-report-2010-full-version.pdf>), továbbá Tarrósy István (2007): Biztonsági kihívások Afrikában című tanulmányát In: Balogh Béla (szerk.): *A XXI. század kihívásai: Az integrációs szervezetek jelenlegi helyzete*. BHKKA, Budapest, 8–14. old.

² Pirates fighting tactics to change after raids. *ABCNews*, 2011. január 23. <http://abcnews.go.com/International/> (letöltés ideje: 2011. január 25.)

Éppen ezért nem meglepő, hogy Afrika neve a terrorizmus kapcsán is egyre gyakrabban fordul elő a médiában és a szakemberek nyilatkozataiban, s mind több és több tanulmány foglalkozik a terrorizmus afrikai térnyerésével. Az amerikai hadsereg fekete kontinensen található területi parancsnoksága, az AFRICOM a közelmúltban adott hangot azon aggodalmainak, hogy nagyon kevés olyan, helyismerettel, valamint nyelvtudással rendelkező katona és szakértő szolgál a soraiban, aki biztonsággal képes mozogni a térség kaotikus és összetett viszonyai között, az elsődleges problémaként pedig, amelyre fel kell készülniük, a terrorizmust nevezték meg.³ Kétségtelen, hogy a „war on terror” biztonságpercepciója mélyen beivódott az amerikai gondolkodásba, és ezért kritikusan kell viszonyulnunk nézőpontjukhoz. A közelmúlt olyan eseményei azonban, mint az AQMI (Al-Qaida au Maghreb islamique – Al-Kaida az Iszlám Maghreb Földjén; arabul: Tanzim Al-Kaida bi-Bilad Al-Magrib Al-Iszlami) meg-megújuló támadásai vagy az al-Shabab kampalai merénylete a futball-világbajnokság alatt azt mutatják, hogy nagyon is valós problémákkal kell szembenéznünk.

**Amerikai kiképző valahol Ugandában.
Szeretnék helyben tartani a problémákat (forrás: www.ng.mil)**

³ General: More troops need African language skills. 2010. november 18. [http:// news.yahoo.com/](http://news.yahoo.com/) (letöltés ideje: 2011. január 25.)

Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy napjaink leghírhedtebb terrorhálózatának, az al-Kaidának afrikai jelenlétén keresztül vizsgáljuk meg a kontinens viszonyait. Ennek felvezetéseként bemutatjuk azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik a terrrorszervezetek megtelepedését és működését Afrikában, valamint azokat a történeti-kulturális gyökereket, amelyek elősegítik ezt a folyamatot. Ezt követően röviden elemezzük az al-Kaida-jelenség alapjait, a terrorhálózat különféle szintjeit, a bin laden-i ideológia hatásait, valamint azt a módszert, ahogyan az „ős al-Kaida” lépcsőről lépésre igyekszik kiterjeszteni befolyását és műveleti képességeit a világ újabb és újabb szegleteire. Ezután kerül sor a két legfenyegetettebb régió, a Maghreb és Kelet-Afrika belső viszonyainak ismertetésére. Itt a gyakorlatban is látszani fog az al-Kaida különféle módszerei és szintjei közötti különbség. Míg ugyanis Szomália iszlamistái – legalábbis azok egyes csoportjai – az „ős al-Kaida” előretolt bázisaként igyekeznek egy újabb, a globális dzsihádba bekapcsolódó terrorközpontot létrehozni, addig a Maghreb szervezetei inkább a függetlenségi harcok és a polgárháború eszmei tartalékait, valamint a kollektív emlékezetben keletkezett sebeket meglovagolva egy alapvetően nacionalista alapokon álló, regionális, sőt nemzeti perspektívákban gondolkozó mozgalom kiépítésén fáradoznak.

Afrika a terrorizmus viszonylatában jelenleg messze nem tartozik a világ legfertőzöttebb régiói közé. Szem előtt tartva azonban azokat a folyamatokat, amelyek az afrikai – szomáli – és Afrikán kívüli – jemeni – szervezetek esetében lejátszódtak,⁴ látnunk kell, hogy még az alapvetően nemzeti mozgalmak margóján is előbb-utóbb megjelennek a távolabbra tekintő csoportok, és ezek már kis létszám esetén is jelentős fenyegetést hordoznak magukban. Ezek a veszélyek a gyenge államalakulatokkal, a megfelelő ellenőrzés hiányával és a csekély antiterrorista képességekkel párosulva egy olyan egyveleget képezhetnek, amely kezelése egy bizonyos határon túl már nem lehetséges. A

---

⁴ Mind Jemen, mind Szomália esetében megfigyelhető, hogy az etnikai-, vallási-, és kulturális feszültségek, amelyek a társadalomban izzanak, előkészítik a terepet az iszlamista ideológia és a Nyugat-ellenes dzsihadista nézetek számára, minthogy ezen eszmerendszerek – túllépve a konfliktusokat kiváltó kereteken – univerzális megoldást kínálnak, amely platformján elvben az összes érintett szereplő felsorakozhat egymás mellett. Vö.: Lacoste, Yves (2006): *Geopolitika és biztonság*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 106. old.

Nyugatnak – különösen a leginkább fenyegetett Európának – *most* kell cselekednie, ha gátat akar szabni egy esetleges nagyobb terrorhullámnak, és megfelelő mederben szeretné tartani az események menetét.

A terrorizmus jelensége Afrikában Afrika belső viszonyai, politikai, valamint kulturális hagyományai olyan táptalajt teremtenek a politikai erőszak különféle formái számára, amelyek a terrorizmus kibontakozására is ösztönzőleg hatnak. Bár akad példa az ellenkezőjére is, alapvetően megállapíthatjuk, hogy az afrikai terrorizmus más fegyveres konfliktusok – elhúzódó polgárháborúk, függetlenségi küzdelmek, illetve a gyarmati felszabadító háborúk terhes öröksége – vadhajtásaként nyert létjogosultságot. Az olyan egyértelműen irreális, globális célkitűzéseket, amilyeneket az Oszama bin Laden vezette „ős al-Kaida” tűzött a zászlajára, elsősorban csak azért kerültek fel az afrikai mozgalmak ideológiai fegyvertárába, hogy megteremtsék az eszmei alapot a dzsihád fegyvereseinek és anyagi forrásainak szabad áramlásához. Éppen ezért azt is szem előtt kell tartanunk, hogy nagyon kevés klasszikus terrorcsoporttal találkozhatunk Afrikában: a legtöbb esetben olyan mozgalmak (például az al-Shabab) kerülnek fel a terror-szervezeteket tartalmazó listákra, melyek élnek ugyan *terrorisztikus* eszközökkel, mint az öngyilkos merényletek vagy a civilek elleni támadások, túszejtések. Ellenben szervezetüknél és működésüknél fogva azonban sokkal közelebb állnak a gerillacsoportokhoz, mint az 1960-as, 1970-es évek európai terroristáihoz vagy a bin Laden direkt vezetése alatt álló al-Kaidához.

Az afrikai terrorizmus kapcsán azt is érdemes leszögeznünk, hogy annak felerősödésében döntő szerepe van a *gyenge állami entitásoknak*, melyek képtelenek ellátni azokat a funkciókat, amelyeket a modern, vesztfáliei alapokon álló államok alapfeladatainak tekintünk.⁵ Az erős központi igazgatás hiánya az élet minden területén érezhető, és következményei olyan súlyosak, hogy a felszámolására tett kísérletek időtartama csak évtizedekben mérhető. Márpedig az erőszakmonopólium feletti kontroll gyenge mivolta, az államtestbe ékelődő

---

⁵ A gyenge államokról ld. Búr Gábor (2006): Gyenge államok és államkudarok. In: Marton Péter (szerk.): *Államok és államkudarok a globalizálódó világban*, TLI KTK, Budapest, (e-book), 194–211. old, valamint szintén Búr Gábor (2009): Államkudarok Afrikában. In: Csizmadia Sándor – Tarrósy István (szerk.): *Afrika ma. Tradíció, átalakulás, fejlődés*, Publikon Kiadó, Pécs, 75–91. old.

fehér foltok,⁶ melyek nélkülözik a központi kormányzat hatékony ellenőrzését és a kiépült közigazgatást, az informális csatornák nagy száma, amelyek lehetővé teszik az információk, emberek és illegális technikák szabad áramlását mind-mind olyan elemek, amelyek nagyban megnehezítik a politikai erőszak eszközével élő csoportok észlelését és felszámolását. A bankszektor fejletlensége, a korrupció, a kritikus infrastruktúrák, valamint a kettős felhasználású technológiák gyenge védelme tovább fokozzák a fenti fenyegetést. A helyzetet súlyosbítja, hogy azok a titkosszolgálati módszerek, amelyek ma már a nyugati, modern hírszerzés alapját képezik, Afrikában sokszor csődöt mondanak: a telekommunikáció, a pénzügyi szektor, a közigazgatás fejletlensége nem teszi lehetővé e csatornák hatékony ellenőrzését, így sokszor a HUMINT⁷ módszerek jelentik az egyetlen eszközt a létfontosságú információk megszerzésére. Ez pedig magában hordozza az esetlegességet, a helyi kapcsolatok hiányában fellépő vakfoltokat. Nem véletlen, hogy egyes afrikai régiókban a nyugati titkosszolgálatok gyakran a sötétben tapogatóznak, és a helyi szolgálatok még külső segítséggel sem képesek megbirkózni a terroristákkal.

Ahogy Andre Le Sage 2008-as könyvében rámutat,⁸ Afrika a terrorizmus viszonylatában még messze nem a világ „legfertőzöttebb” régiója. Le Sage mindössze négy olyan szervezetet nevez meg, amely 2008-ban aktív műveleti képességekkel rendelkezett a kontinensen. Az elmúlt két év során azonban a helyzet nem javult, sőt a Maghreb-ben, de leginkább Kelet-Afrikában tovább romlott. A helyi érdekű terrorcsoportok, úgy tűnik, túllépve az államhatárokon, ma már egy stabil regionális kapcsolati háló kiépítésén fáradoznak, és jelentősen növelték műveleti képességeiket. Jemen példáját szem előtt tartva, amennyiben ez a tendencia nem fog változni, az évtizedekig csak helyi jelentőségűnek vélt terrorcsoportok rövid időn belül nem csupán

---

⁶ Shaul Shay: *The Red Sea-Terror Triangle. Sudan, Somalia, Yemen and the Islamic Terror*, Transaction Publishers, London, 2007, 165–170. old.

⁷ A HUMINT kifejezés az emberi kapcsolatok felhasználásával folytatott titkos Afrika Tanulmányok – Afrika ma információszerzést jelent. Ez a hírszerzés ősi, „klasszikus” módszere. <http://www.mkih.hu/humint.shtml>. (letöltés ideje 2010. december 1.

⁸ Le Sage, Andre (2008): *Terrorism Threats and Vulnerabilities in Africa*. In.: Le Sage, Andre (ed.): *African Counterterrorism Cooperation: Assessing Regional and Subregional Initiatives*. NDU Press and Potomac Books, Washington D.C., 35–36. old.

ideológiai és logisztikai (kiképzőtáborok), de operatív téren is globális szerepre tehetnek szert. Ebben a folyamatban döntő szerepe van az al-Kaidának és a hozzá kapcsolódó szervezeteknek. A következőkben azt a módszert fogjuk megvizsgálni, miként zajlik ez a terjeszkedési folyamat, és hogy az al-Kaida a helyi mozgalmakat felhasználva milyen szinteken igyekszik bővíteni, valamint megerősíteni külföldi hálózatát.

Az al-Kaida és Afrika

Az al-Kaida jelenség. A terrorhálózat terjeszkedési stratégiája

Az al-Kaidáról írni sosem hálás feladat. A szerzőnek egy olyan, megfoghatatlan jelenséget kell legalább minimálisan körvonalaznia, melyről a szakértők már tanulmányok és kötetek sorát publikálták anélkül, hogy a szervezetről folyó vita csillapodott volna. Jelen tanulmány keretein belül nincs lehetőségünk részletekbe menően elemezni a különféle álláspontokat. Vonalvezetőül Tóth Péter (2008) tanulmányát⁹ fogjuk használni, amely az al-Kaida fogalmának három, a nemzetközi szakirodalomban is elterjedt szintjét különbözteti meg:

1. A fogalom első szintje alatt értjük a tulajdonképpeni al-Kaidát, amely a nyolcvanas évek elején jött létre Oszama bin Laden vezetésével. Ez a terrorszervezet fő működési területét tekintve az afgán-pakisztáni hegyvidéken koncentrálódik, de – eltérve itt Tóth véleményétől – e cikk szerzői ide sorolják az Arab-félszigeti al-Kaidát (AQAP) és a Kelet-Afrikában működő csoportokat is. Ennek oka, hogy ezek a sejtek közvetlen kapcsolatot ápoltak-ápolnak az afganisztáni bázissal, és az említett területekről számos terrorista személyesen is megjárta az afgán csatateret, harcolva a szovjetek, illetve a szövetségesek ellen.

2. Az al-Kaida másik jelentésrétege azt a franchise-hálózatot fedi, amely elsősorban Észak-Afrikában és az arab világ egyes országaiban épült ki. Ezek a közös ellenség, ideológián és a módszereken túlmenően csak nagyon áttételes kapcsolatokkal rendelkeznek az „ős al-Kaidával”.

---

⁹ Tóth Péter (2008): A terrorizmusról hét évvel 9/11 után. In: *Nemzet és Biztonság*, I. évf., 9. szám, 2008. október, 69–80. old.

3. A harmadik csoportba tartoznak azok a szervezetek, amelyek az al-Kaida elnevezést csak mint „márkanév” használják, amellyel nagyobb médianyilvánosságot, valamint támogatást szeretnének szerezni tevékenységükhöz. Bizonyos értelemben e harmadik csoport megszületése tekinthető bin Laden legnagyobb sikerének, mert míg az „ős al-Kaidára” nehezedő nyomás sokak szerint óriási, és emiatt operatív képességei egyre jobban beszűkülnek,¹⁰ addig a világ számos pontján bukkannak fel újabb és újabb terrorcsoportok, amelyek felkutatása – mivel nem kapcsolódnak az anyaszervezethez, és emiatt nem használják azokat a csatornákat, amelyeket a különféle titkosszolgálatok már úgy-ahogy megfigyelés alatt tartanak – egyre súlyosabb problémát jelent. Persze azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az ideológiai transzfer önmagában még nem garantálja a sikeres működést, és ezen csoportok operatív lehetőségei a legtöbb esetben nagyon szűkek – vagy egyáltalán nem is léteznek. Mindazonáltal, mivel az „ős al-Kaida” minél több csoportot igyekszik bekapcsolni a dzsihád globális hálózatába, félő, hogy előbb-utóbb ezek a szervezetek is komolyabb technikai és tapasztalati háttérre tehetnek szert.

A fenti csoportok közötti valós határok korántsem egyértelműek és világosak. Tény azonban, hogy az a globális jelenség, amelyet gyűjtőnéven al-Kaidaként jellemzünk, terjed és erősödik. Ez a többszintű terrorhálózat mára sok szempontból „önjáróvá”, a bin Laden-i központtól függetlenné vált, így nincs túl nagy jelentősége, hogy az olyan központi személyiségek, mint Ajman al-Zawahiri vagy Mohammed Atef életben vannak-e vagy sem. Atef halála nagy csapást jelentett az „ős al-Kaidára” nézve, de semmiféle hatással sem rendelkezett a külföldön elburjánzó, az al-Kaida ideológiáját követő csoportokra. Mára az al-Kaida olyan laza csoportosulássá nőtte ki magát, amelyet – a számos önálló központ miatt – nem lehet lefejezni, legfeljebb kordában tartani.

Végül a három értelmezési szint kapcsán azt is meg kell említenünk, hogy a „központ” a szellemi támogatás mellett igyekszik biztosítani a tapasztalatok és technikák transzferét is. Mára sok szakértő szerint Jemen legalább olyan jelentős biztonsági kihívássá nőtte ki magát a terrorizmus terén, mint korábban az afganisztáni régió, és

---

¹⁰ CIA sees increased threat from al-Qaeda in Yemen. *Washington Post*, 2010. augusztus 24., <http://www.washingtonpost.com/> (letöltés ideje: 2011. január 25.)

több szerző is azt vizionálta, hogy Jemen válhat „Obama Afganisztánjává.”¹¹ A nagy nyomás alatt álló „ős al-Kaida” ugyanis olyan helyekre igyekszik áttenni székhelyét, amelyek sokkal kevésbé esnek a különböző titkosszolgálatok érdeklődési körébe. Hiába vált egyértelművé mára ez a szándék, a folyamatban levő afganisztáni műveletek olyan mértékben kötik le a különféle titkosszolgálatok kapacitásait, hogy jelen pillanatban nincs lehetőség nagyobb erőket átcsoportosítani Jemenbe. Az arányokat jól jellemzi, hogy a CIA-nek tízszer annyi embere szolgál Pakisztánban, mint az arab-félszigeti országban.¹² Ugyanez mondható el Szomáliáról is, amely a szakértők szerint e terjeszkedés következő állomása lesz. Az AQAP – már csak a földrajzi közelség okán is – egyre több támogatást nyújt a szomáli szélsőségeseknek. A hatást jól jellemzi, hogy az al-Shabab soraiban 2007-től megjelentek az öngyilkos merénylők, amely módszer tipikusan az al-Kaida egyik „védjegye”, és korábban elképzelhetetlen lett volna Szomáliában. Bár az al-Kaida műveleti képességei az országban még messze elmaradnak a két fő központ, az afganisztáni-pakisztáni hegyvidék és Jemen mögött, a régiók közti távolság egyre csökken.

Az al-Kaida afrikai hídi: a Maghreb és Kelet Afrika

Tanulmányunk korábbi fejezeteiben már szó esett arról, hogy a gyenge állami entitások milyen lehetőségeket biztosítanak a terrorhálózatok afrikai terjedéséhez. Afrika azonban korántsem tekinthető homogén entitásnak: a kontinens államainak lehetőségei és kondíciói meg lehetőségen eltérőek. Még adott régiókon belül is óriások a különbségek. Tunézia és Líbia erős állami apparátusa – különösen az elmúlt években – szinte teljes mértékben szétzúzta a területén levő terrorszervezetek műveleti képességeit, és minimálisra csökkent annak esélye, hogy a 2002-es dzserbai merénylet megismétlődik. Ugyanakkor Algériában az évtizedes háborúk következtében felálló diffúz állami viszonyok

¹¹ CIA: Al Qaeda in Yemen Now Biggest Threat. *CBSNews*, 2010. augusztus 25., <http://www.cbsnews.com/> (letöltés ideje 2011. január 25.). A politikusok közül Gordon Brown volt brit miniszterelnök adott hangot ezen félelmeinek. *The Sun*, 2010. január 2., <http://www.thesun.co.uk/> (letöltés ideje: 2011. január 25.)

¹² CIA: Al Qaeda in Yemen.

nem teszik lehetővé a terrorcsoportok felszámolását.¹³ A gyenge állam és a terrorizmus összefonódására Kelet-Afrika kínálja a legnyilvánvalóbb példát. Az összeomlott Szomália a terrorizmus egyik legfőbb híd-főállásává vált a kontinensen, míg a szomszédjában fekvő Etiópia – afrikai viszonyokhoz képest – jól működő központi igazgatásával mindezidáig sikeresen vetett gátat a terrorcsoportok ténykedésének.

Algériai utcakép egy merénylet után (forrás: www.historyfiles.co.uk)

Mindezek következtében nem meglepő, hogy az al-Kaida térnyerése meglehetősen eltérő intenzitással történt meg a kontinensen. Afrikában jelenleg két olyan övezettel számolhatunk, amelyben a terrorhálózat jelentőse erővel van jelen: ez a Maghreb és Kelet-Afrika bizonyos államait foglalja magába.

A két régió több szempontból is rászolgál arra, hogy vizsgálódásunk középpontjában álljon. Egyrészt jól megfigyelhetjük azokat a különféle terjeszkedési stratégiákat – Szomália esetében a konkrét fizikai kapcsolatokat, a Maghrebnél pedig az ideológiai transzfert –, amelyeken keresztül az al-Kaida igyekszik megvetni a lábát a kontinensen. Másrészt mindkét esetben nyilvánvaló, hogy a terrorizmus sokkal mélyebb és régebbi konfliktusok származékaként tűnik fel, és jelenleg még nem bír számottevő, önálló hajtóerővel, inkább csak a politikai

---

¹³ Le Sage: 2008, 20–22. old.

erőszak más, alternatív formája a polgárháború és a frakcióharcok mellett. Ugyanakkor az is megmutatkozik ezen vizsgálatok során, hogy a gyökerektől függetlenül a terroristacsoportok kezdenek saját életre kelni, és ez előrevetíti, hogy a közeljövőben mellékszereplőkből az eseményeket döntően befolyásoló, irányító faktorokká léphetnek elő. Ez az evolúció még csak az elején tart, és korántsem dőlt el, hogy a számos opció közül milyen irányba fejlődik tovább a folyamat. Az iszlamisták szándékai azonban nyilvánvalóak, ezért szükséges, hogy a nemzetközi közösség valamiképpen ellensúlyozza ezeket a törekvéseket. A helyzet kétség kívül sokat romlott az elmúlt egy-két évben, így a jelenségre adott válaszreakciók nem késlekedhetnek: a Nyugatnak addig kell megkísérelnie gátat szabni a terrorizmus térnyerésének, amíg ezek a csoportok helyben tarthatóak és nemzeti keretek között megfékezhetőek. Bár mind a maghrebi, mind a kelet-afrikai csoportok rendelkeznek regionális szálakkal, ezek – különösen a műveleti képességek terén – még meglehetősen lazák és szórványosak. Ez azonban nem lesz mindig így. Márpedig a kezdeti stádium elszalasztása után gyakorlatilag képtelenség lesz megakadályozni a terrorcsoportok megerősödését. Nem szabad elkövetni azt a hibát, amit Jemen esetében, jelesül, hogy a világ azt hitte, a probléma meg fog maradni helyi szinten, és ezért az elmúlt tíz évben alig történt lépés az al-Kaida helyi szerveinek szétverésére. Mára pedig az AQAP olyan kapcsolati rendszert és háttérbázist épített ki, amely pusztán titkosszolgálati eszközökkel aligha számolható fel.

Az al-Kaida a Maghreb térségben

Az iszlám terrorizmus megerősödése Algériában

Az észak-afrikai terrorizmusnak egyre növekvő szerepe van az al-Kaida franchise-rendszerének sikeres továbbélésében, sőt expanziójában, jóllehet a Maghreb-térség államaiban már jóval az iszlám alapú terrorizmus elterjedése előtt is szisztematikus terrorakciók folytak, akkor még a dekolonizációt elősegítve. Észak-Afrikában a történelmi hagyományokra erőteljesen építkező, a (radikális) nacionalista szólamokat továbbra is hirdető, sajátos sejthálózat alakult ki, amelyek támadásait részben az al-Kaida és az általa hirdetett tanok vezérlik, ugyanakkor szinte minden támadás mögött kitapintható a történelmi

örökségül kapott, a volt gyarmattartókkal és szövetségeseikkel szemben mutatott nagyfokú ellenségesség, gyűlölet szerepe.

Természetesen nem minden észak-afrikai terrorista-csoport (vagy egyes államok által terrorista-csoportnak tartott szervezet) használja ki az al-Kaida külső támogatását, példának okáért a Nyugat-Szahara önállósodásáért évtizedek óta küzdő Polisario Front sem részese az al-Kaida Afrikában kiépült hálózatának. A nemzeti alapokra építkező, majd az al-Kaida nézetrendszerét is adaptáló maghrebi terrorsejtek közül is kiemelt figyelmet kell fordítanunk a különböző szalafista mozgalmakat tömörítő Al-Kaida az Iszlám Maghreb Földjén nevet viselő csoportra, amely napjainkra az al-Kaida egyik legmegbízhatóbb és legaktívabb leányvállalatává nőtte ki magát Észak-Afrikában. Tanulmányunk jelen fejezete a Maghreb-térség vezető államaként számon tartott és a szalafista mozgalmak egyik bölcsőjeként is szolgáló Algéria példáján keresztül mutatja be a maghrebi terrorizmus háttéréül szolgáló okokat, valamint kiemelt figyelmet fordít az AQMI bemutatására és az általuk 2010. második felében végrehajtott akciókra.

Ugyan az AQMI a Maghreb-régió valamennyi országában hajtott már végre terrorakciókat, tevékenységének részletesebb vizsgálata előtt mindenképpen érdemes megismernünk a szervezet bázis-országának, Algériának a (közel)múltját, amely véleményünk szerint igazolhatja, hogy az AQMI nem csupán az al-Kaida mintegy „*kinyújtott karjává vált*”¹⁴ Észak-Afrikában, hanem támadásai mögött továbbra is megmaradtak a Nyugat-, főként a francia-ellenesség motívumai.

Anneli Botha 2008-ban egy tanulmányában azt írta, hogy téves azon általánosan elterjedt nézet, miszerint az algériai terrorizmus az 1992-es választások eltörlése után vált kézzelfogható problémává,¹⁵ hiszen az 1954 és 1962 között lezajlott függetlenségi harcok során mindkét részről, az FLN (Front de la Libération Nationale; Nemzeti Felszabadítási Front) és az OAS (Organisation de l'armée Secrète, az algériai franciákat, ún. pied noir-okat tömörítő mozgalom) vonatkozásában is beszélhetünk terrorista cselekményekről. Az algériai háború során szerveződött önvédelmi csoportok (groupes d'autodéfense) a függetlenség elnyerését követően sem felejtették el a háborúban meg-

¹⁴ Besenyő János (2010): Al-Kaida térnyerése a Maghreb régióban. In: *Seregszemle*, 2010. július–szeptember, 148. old.

¹⁵ Botha, Anneli (2008): Terrorism in the Maghreb – The Transnationalisation of Domestic Terrorism, *ISS Monograph Series*, No. 144., 2008. június, 23. old.

tanult, főként a gerilla-hadviselés elemeit alkalmazó harcászati módszereket, s ennek fontos szerepe lett az AQMI harcmódorának kialakításában.

A független Algériára a dekolonizációt követően az identitáskeresés volt jellemző, amely a berber örökséghez való visszatalálásban és az iszlám államvallássá emelésében (1976) realizálódott. A fokozatosan egypártrendszerűvé váló országban az olajválságok, kiemelten az 1986-os olajválság – ne feledjük, Algéria OPEC-tagország – fokozták a társadalmi elégedetlenséget, amely 1988-ban az ún. kenyérlázadásokhoz vezetett. Mindeközben az iszlám fontosságát hangsúlyozó csoportok megerősödtek, különösen az egyiptomi Muszlim Testvériség Algériába érkező gondolkodói, illetve a Szajjid Kutb-i tanokkal egyiptomi tanulmányaik során megismerkedett értelmiségiek formálták e csoportok eszmerendszerét.¹⁶ Az arab–izraeli háborúk, illetve a palesztin állam kikiáltása (1988) további táplálékot adtak az algériai csoportok nacionalizmusának is, így azok radikális fordulatot, iszlamista forradalmat követeltek. Az algériai szervezetek útkeresésére jellemző, hogy – szunnita hovatartozásuk ellenére – az iráni (siíta) iszlám forradalom mintáit kívánták követni az egyre liberálisabbá váló kormányzat megdöntése végett.¹⁷ Ilyen körülmények közepette alakult meg az Iszlám Felszabadítási Front (Islamic Salvation Front, FIS), amelyből az ominózus 1992-es választás után szakadt ki az Iszlám Fegyveres Csoport (Armed Islamic Group, GIA). A GIA neve a „piszkos háború” alatt, 1992 és 1999 között egyet jelentett a terrorral, mivel célpontjaik között rendszeresen szerepelt a civil lakosság. Az AQMI közvetlen elődjének számító Ima és Harc Szalafita Csoport (Salafist Group for Preaching and Combat/Group Salafist pour la Prédication et le Combat; GSPC) a hírhedt GIA-ból vált ki 1998-ban, ám „tevékenysége az első években nehezen volt elkülöníthető más, Algériában működő radikális fegyveres iszlám csoportok által végrehajtott akcióktól.”¹⁸ A GSPC 2002-ben került fel az Amerikai Egyesült Államok terroristacsoportokat felsoroló listájára, a köztudatba pedig akkor robbant be nevük, mikor 2003-ban 32 európai turistát ejtettek foglyul, 6 millió USD váltságdíjat követelve értük.¹⁹

¹⁶ Botha 2008, 27–28. old.

¹⁷ Botha 2008, 28. old.

¹⁸ Derzsényi Anita (2009): A Maghreb al-Káida. In: *Nemzet és Biztonság*, II. évf., 9. szám, 2009. november, 3. old.

¹⁹ Hunt, Emily (2007): *Islamist Terrorism in Northwestern Africa – A*

A GSPC és az al-Kaida között a 2000-es évektől egyre szorosabbá váló együttműködés nem újkeletű dolog, ugyanis a GSPC több tagja az afganisztáni tálibok által részesült kiképzésben, Oszama bin Laden pedig pénzügyi támogatást is nyújtott a GSPC mudzsahedjeinek.²⁰ A két szervezet közötti nyílt együttműködés 2003-ban indult meg, ugyanakkor a GSPC-nek az al-Kaida-franchise-ba történő beolvadását hivatalosan csak 2006-ban ismerték el, ebben az évben került ugyanis napvilágra az al-Kaida parancsnokhelyettese, Ayman al-Zawahiri által közzétett videónyilatkozat a két csoport fúziójáról.²¹

Az AQMI céljai és eszközrendszere

Miként illeszkedik bele az AQMI a Tólas Péter által felvázolt al-Kaida hálózatba? Véleményünk szerint az AQMI akciói mögött felfedezhetők ismétlődések, ugyanis a nyugati országok állampolgárai, infrastruktúrái ellen intézett, zömmel Afrikában végrehajtott támadások karakterisztikus jegyei, továbbá a GSPC korábbi vezetőjének, Nabil Szahraui-nak nyilatkozata²² azt erősíti, hogy a csoport a nemzeti jelleget és a függetlenséget, az algériai kormány megdöntését továbbra is prioritásként kezeli, s ezekhez mintegy „járulékosan” kapcsolják hozzá a globális dzsihád és a hitetlenek elleni harc eszméjét. Az AQMI tevékenységi körzeteit megvizsgálva kimondható, hogy a tagok szinte kizárólagosan a táján értelmezett Maghreb-térségben hajtják végre támadásaikat, s így, közvetett módon kívánnak kárt okozni az egykori gyarmattartó Franciaországnak és nyugati szövetségeseinek; azaz az AQMI nem törekszik terrorakciók végrehajtására például az európai nagyvárosokban, csupán hazai területeken működik.

Az AQMI elsődleges céljai között tehát ott szerepel a „közeli ellenség”, az algériai vezetés megbuktatása és ezzel párhuzamosan egy iszlám teokratikus állam kiépítése, először a Maghrebben, majd világszerte. Ebben az értelemben az AQMI törekvései összhangba hozha-

---

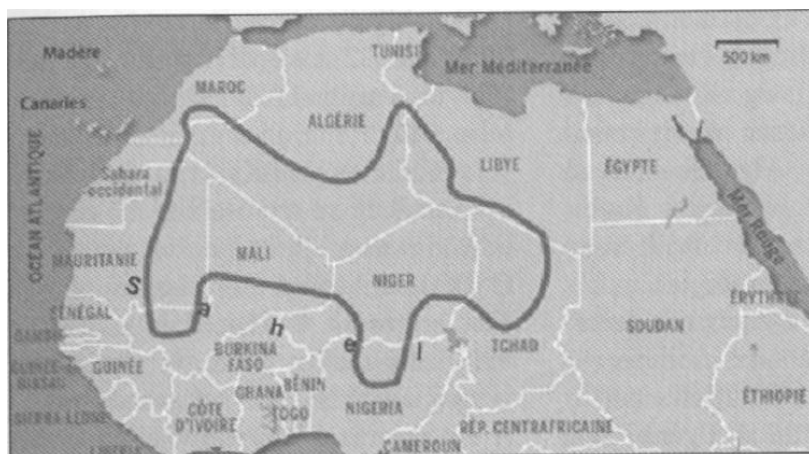
„Thorn in the Neck” of the United States? *Policy Focus* 65, The Washington Institute for Near East Policy, 2007. február, 6. old.

²⁰ Besenyő 2010, 149. old.

²¹ Hansen, Andrew (2010): Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQMI). *Council on Foreign Relations*, 2009. július 21., <http://www.cfr.org/publication/> (letöltés ideje: 2010. december 5.)

²² Elemzi: Derzsényi 2009, 4. old.

tók az al-Kaida célkitűzéseivel. Ugyanakkor ez az ideológia csak kis részben szivárog le az AQMI sejtjeinek mindennapi működésébe, amit mind a mai napig sokkal inkább meghatároznak a már említett gyarmati múlt tapasztalatai, mint a bin laden-i ideológia hatása. Bár az AQMI harcosai a hitetleneket mind a Maghrebből, mind a Közel-Keletről ki akarják űzni,²³ a nyilatkozatok szintjén túl ez irányban a szervezet részéről kevés konkrét lépés történik. Bár a szomszédos államok radikalizálása révén az AQM I a globális dzsihad kiterjesztéséhez is hozzájárul (Irak 2003-as intervencióját követően például széleskörű toborzó munkát végzett, elsősorban a Száhel-övezetben), ez jelenleg még nem üti meg a globális ingerküszöböt, és korlátozott eredményeket ért el.

Az AQMI működési területe (forrás: www.wsws.org)

A terrorszervezet működési területe főként Algériát, Malit, Mauritániát, Csádot, Nigert, Szenegált és Nigériát foglalja magában, főhadiszállása pedig Észak-Algériában található. Az AQMI négy fő tevékenységi körzetet, ún. *kata'ib*-ot alakított ki, ezek a központi, a déli (száheli), a nyugati és a keleti műveleti területek. A Száhelben működő kisebb táborok kapcsán megemlítendő, hogy ma már nem mindegyik tekinthető az AQMI szövetségének; némelyik csoport – ha

²³ Derzsényi 2008, 5. old.

kezdetben az AQMI-t támogató és attól egyben bizonyos mértékben függő alcsoport volt is – mára többé-kevésbé önállóvá vált. Az AQMI a Száhel-országok közül elsősorban Mali és Mauritánia segítségével, pontosabban az ottani kormányzati–rendvédelmi erők decentralizált-ságának köszönhetően jövedelmező szervezett bűnözői hálózatot épített ki, s ez a rendszer mindkét fél – az AQMI és a „fogadó ország” bűnözésből megélő körei – számára megélhetést biztosít. A csempészet és az emberrablás számára kiváló útvonalakat kínálnak ezen országok, ráadásul az itteni terrorsejtek némely tuareg törzsszel is szövetséget kötöttek, így a helyi támogatás kérdése is megoldódott. A törzsekkel kötött szövetség, illetve az egyes feltételezések szerint a Mokhtar bel Mokhtar vezette szaharai kiképzőtáborok felállítása az AQMI száheli terjeszkedésének egyik sarkalatos eleme, ugyanakkor az AQMI egyre radikálisabbá váló akciói, különösen Edwin Dyer halálcase a terrorisztikus eszközök ilyen mértékű nyílt használata okán már megingatta a tuaregek kezdeti bizalmát.

A Maliban meggyilkolt brit újságíró halála kisebb fordulópontot jelentett a tuaregek és az algériai harcosok kapcsolatrendszerében, hiszen a tuaregek aligha kívántak részesei lenni egy effajta, ártatlan civil révén kivitelezett „Nyugat” elleni szimbolikus támadásnak; a berber törzsek inkább a fentebb vázolt kölcsönös „gazdasági együttműködést” és az AQMI-nek nyújtott logisztikai támogatást kívánták csak fenntartani. Időközben egyéb nézetbeli különbségekre is felfigyeltek, például a legtöbb tuareg nem akar egy egységes, Algéria vezette iszlám államban élni, Mali mellett pedig Nigerben sem cél az éppen regnáló politikai vezetés megbuktatása. S jöllehet a Száhelből toborzott mudzsahedek száma fokozatosan nő, az AQMI-n belül ők továbbra is kisebbségben vannak, valamint a tuareg szövetségesek többsége az AQMI túlzott térnyerése esetén kész annak száheli táborainak felszámolására és a szövetség megszüntetésére. További feltételezések szólnak arról is, hogy az AQMI a nyugat-szaharai Polisario Front bevonásával próbálja Nyugat-Afrika felé kitolni határait, de amint már korábban is említettük, a szaharávi harcosok élesen elutasítanak minden, al-Kaidához köthető tant és csoportosulást. Az AQMI nyugat-szaharai terjeszkedését alapvetően meggátolják a kulturális és történelmi különbségek, és ugyanezen érv hangozhat el az (észak-) nigériai transzferrel kapcsolatban is.²⁴ Véleményünk szerint, ha vannak is AQMI-

²⁴ Kennedy-Boudali, Lianne (2009): Examining U.S. Counterterrorism Prior-

csoportok Nigériában, azok a berber törzsekhez hasonlóan elsősorban a logisztikai támogatásban vesznek részt, nigériai dzsihadisták *tömeges* toborzására aligha kerülhet sor. Mindemellett Nigériában is találunk példát iszlám terrorszervezetre (vö.: a nagyfokú nyugat-ellenességéről ismert és az iszlám jog, a sária bevezetéséért küzdő észak-nigériai Boko Haram csoportot), ám az egységes iszlám állam kialakítását e szervezet sem tűzte ki céljául (az AQMI eszmerendszerével csupán a nyugat-ellenesség állítható párhuzamba), s tudomásunk szerint a két szervezet között nincs kapcsolat. Az AQMI tehát fő erőit továbbra is a Maghreb országaiból toborozza, s a Száhelből érkező harcosok száma a fokozatos növekedés ellenére egyelőre nem számottevő.

A Hasszan Hattab által alapított és jelenleg Abu Musab Abdul Wadud (másutt: Abdeluadud) által vezetett AQMI támadásairól pontos számadatok nem állnak rendelkezésünkre. Ritka kivétel egy 2008-as amerikai tanulmány, amely 1580 bejegyzett GSPC/AQMI-támadásról szól a 2001 és 2008 közötti időszakban.²⁵ Kimutatható, hogy az elszaporodó támadások egyre több halálos áldozattal járnak,²⁶ s véleményünk szerint az AQM I számára egyre fontosabbá válik a célponatok „minősége” is (egyre gyakrabban ejtenek túsul nyugati sajtóorgánumoknak dolgozó újságírókat, hadtudósítókat, növekszik a fontosabb katonai állomások és diplomáciai képviselőket célba vevő támadások száma). Az alkalmazott eszközök tekintetében leggyakrabban az erőszakos elrablással találkozunk, a túsokért pedig magas váltságdíjat követelnek. Kimutatható, hogy 2008-tól nőtt azoknak az elrablásos eseteknek a száma, amelyeknél gazdasági okok álltak az akció hátterében, így egyre több támadás irányult kereskedelmi vállalatok, multinacionális cégek ellen. Öngyilkos merénylőket 2007-től alkalmaz az AQMI.²⁷ A lakosság támogatását vizsgálva Derzsényi Anita leszögezi, hogy az AQMI – szemben iraki testvéreivel – nem számíthat a civil lakosság együttműködésére – amely a gerilla-hadviselésnek is lényegi

---

ities and Strategy Across Africa's Sahel Region. Testimony presented before the Senate Foreign Relations Committee, *Subcommittee on African Affairs*, 2009. november 17. RAND Corporation, 3–6. old.

²⁵ Rogan, Hannah (2008): Violent Trends in Algeria Since 9/11. In: *CTC Sentinel*, 2008/12., 16. old.

²⁶ International Terrorist Symbols Database. http://www.adl.org/terrorism/symbols/al_qaeda_maghreb.asp. (letöltés ideje: 2010. december 6.)

²⁷ Rogan 2008, 17. old.

eleme –, így többnyire az afgán módszert követve a hegyekben alakítanak ki lesállításokat és onnan szervezik a rajtaütéseket. Ugyanakkor az öngyilkos merénylők és a távirányítású bombák alkalmazása iraki hatásra terjedt el.²⁸

Kétségtelen, hogy a maghrebi dzsihadisták harcmódora nagymértékben hasonlít az afganisztáni és iraki hadviselésre, ám a hegységek-ből indított szervezett rajtaütések már az algériai háborúban is elterjedt és sikeresen alkalmazott eszközök voltak. Az FLN aktivistái Kelet-Algériában, az Aurés-hegységben, Kabíliában és a Szaharai Atlasz egyes vidékein építették ki fő bázisaikat és onnan támadtak a franciák-ra.²⁹ A hegyvidéki harcokban alkalmazott taktika tehát eleve ismert volt Algériában, az AQMI központi államában.

Egy AQMI csoport újabb támadásra készül
(forrás: www.saharamedias.net)

²⁸ Derzsényi 2009, 7. old.

²⁹ Lengyel István (1982): *Algéria hármass forradalma*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 53. old.

Az AQMI legfontosabb akciói

Az al-Kaida maghrebi szárnya 2002-től vált egyre aktívabbá, s a szervezet még ugyanebben az évben felkerült az USA terrorszervezeteket felsoroló feketelistájára. 2002-ben még csak Algériában tevékenykedtek, ekkori legnevezetesebb akciójuk során rajtaütést szerveztek algériai katonák ellen. A tűzharcban kilenc katona veszítette életét. 2003 fordulópont a GSPC/AQMI történetében, hiszen ekkor került sor az első európai civilek elrablására a korábban már említett német turisták személyében. A dzsihádisták egy főt kivégeztek, a többi túszt egy részét szabadon engedték, illetve 14 főt az algériai hadsereg katonái szabadítottak ki. Az al-Kaidához történő csatlakozás több emblemátikus támadást eredményezett, melyeknél jól megfigyelhető a nyugati érdekeltségű kereskedelmi cégek pusztítása. Ilyen, a nyugati jólét elleni szimbolikus támadásként értelmezhető az a 2006 decemberében végrehajtott akció, amely során az amerikai Halliburton olajipari cég leányvállalataként működő Brown&Root-Condor (BRC) cég két buszára bombával támadtak rá Algír közelében. A terroristák későbbi közleményéből kiderül, hogy azért választották célpontul a BRC-t, mivel az az umma (az iszlám közösség) tulajdonában lévő olajmezőket jogtalan elárúsítja, s ezáltal az Egyesült Államok és Franciaország csatlósának tekintik.³⁰ A folytatás nem váratott sokat magára: 2007. április 11-én a véres algíri merényletsorozatok legkevesebb 33 ember halálát követelték a fővárosban, az algíri kormánypalota, az Interpol algíri székháza, valamint a rendőrség különleges erőinek székháza ellen intézett robbantások miatt. Később, 2007 szeptemberében öngyilkos merénylők megkísérelték felrobbantani Abdelaziz Bouteflika algériai elnököt; a sikertelen merénylet során 22 ember meghalt, további 107 megsebesült.³¹

Mindezen felsorolások jelzik, hogy a merényleteket nem pusztán a nacionalizmus és a globális dzsihád miatt hajtják végre, hanem azok közvetlenül irányulnak a „*hítségők és azok mesterei ellen a keresztesek között*.”³² Az AQMI érzékenyen reagál az iszlámot bármilyen

³⁰ In the Spotlight: Organization of Al-Qaeda in the Islamic Maghreb. *Center for Defense Information*, 2007. április 27., <http://www.cdi.org/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³¹ ADL Terrorist Symbol Database. http://www.adl.org/terrorism/symbols/-al_qaeda_maghreb.asp. (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³² Idézi: Derzsényi 2009, 9. old.

formában sértő kezdeményezésekre, így például 2009 júniusában Sarkozy elnöknek a burka betiltására vonatkozó közleménye után kijelentették, hogy Franciaország meg fog bűnhődni hitetlensége miatt,³³ 2010 augusztusában pedig mint az ördögről és Allah ellenségéről beszéltek a francia államfőről.³⁴ E mögött azonban fontos látnunk a történelmi előzményeket: Franciaország, mint az egykori gyarmatosító különös veszélynek van kitéve. 2007-ben az AQMI tagjai például négy francia turistát öltek meg Mauritániában, és a fokozott terrorveszély miatt a 2008-as Párizs-Dakar ralit is le kellett mondani.³⁵ 2010 nyarán egy francia segélymunkást, nevezett Michel Germaneau-t végezték ki, spanyol társaikat pedig csak rendkívül magas váltságdíj fejében engedték el augusztus végén.³⁶ Szeptemberben Nigerből öt francia munkást raboltak el, akik Arlit bányaváros egyik vegyi üzemében dolgoztak. Őket, illetve két afrikai származású társukat feltételezhetően Maliban tartják fogva a terroristák, váltságdíjról mindezidáig nem érkezett üzenet,³⁷ ám a francia védelmi erők Nicolas Sarkozy elnök sajtószóvivője szerint a nigeri hatóságokkal együttműködve nagy erővel nyomoznak az emberrablók után, a francia légi felderítés pedig Niger fővárosából, Niamey-ből kiindulva már többször hajtott végre felderítő akciókat. A mudzsahedek később felszólították a franciákat, hogy mindaddig nem engedik szabadon a túszoikat, amíg a francia csapatok nem vonulnak ki Afganisztánból. Az AQMI mellett más maghrebi terrorcsoportok is nyílt szándékukat fejezték ki Franciaország megbüntetésére. Amikor októberben az AQMI-mel szövetséges Ansaoru Allah (jelentése: Isten Támogatói) terrorszervezet vezetőjét, El Khadim Ould Semane-t halálra ítélte a mauritániai bíróság, Semane a tárgyaláson arra figyelmeztetett, hogy „sötét éjszakák várnak Franciaországra”.³⁸ A fenyegetések súlyosságát jelzi, hogy

³³ STRATFOR Global Intelligence (2009): France: AQIM Says It Will Take Revenge On France, 2009. június 30., <http://www.stratfor.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³⁴ STRATFOR Global Intelligence (2010): France: AQIM Issues Warning. 2010. augusztus 16., <http://www.stratfor.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³⁵ Derzsényi 2009, 10. old.

³⁶ Spanish Hostages Freed by al-Qaeda Return Home. *France24*, 2010. augusztus 24., <http://www.france24.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³⁷ Niger hostages held in Mali. *News24*, 2010. szeptember 26. <http://www.news24.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³⁸ Top militant sentenced to death in Mauritania, CNN, 2010. október 20.

François Fillon miniszterelnök 2010 nyarán kijelentette: „*Franciaország háborúban áll az al-Kaidával*”.³⁹

Az AQMI-től való félelem egyre fokozottabban érvényesül Európa-szerte és sokszor vezet megelőző védelmi intézkedésekhez. 2010 szeptemberében például XVI. Benedek pápa londoni látogatása során hat algériai férfit tartóztatott le a rendőrség. A Westminsterben vendégmunkásként dolgozó férfiak a hírszerzés információi szerint terrorcselekmény végrehajtására készültek a pápa ellen. A belső elhárítás utasítására a Scotland Yard emberei fogták el az éppen munkába készülő észak-afrikaiakat, akiknek letartóztatása után is a fokozott fenyegetettségi szint maradt érvényben Nagy-Britannia szerte. A pápa nem szakította meg utazását, illetve később a vádlottakat is szabadon engedték. Nagy-Britanniának szintén rossz élményei vannak a maghrebi terrorizmussal kapcsolatban: egy brit újságíró, Edwin Dyer-t 2009 nyarán Maliban ejtették foglyul és ölték meg AQMI-fegyveresek.⁴⁰

Az AQMI 2010-ben szinte heti rendszerességgel hallatott magáról. Legutóbb novemberben hajtottak végre bombatámadást egy kanadai cég székháza ellen a fővárostól, Algírtól közel 100 km-re fekvő Tizi Ouzu régióban. Lehetetlen vállalkozás valamennyi merénylet felsorolása, az viszont megállapítható, hogy az Al-Kaida a Maghrebben egyértelműen sikeres leányvállalattá nőtte ki magát. Ugyanakkor a merényletek listáját szem előtt tartva megállapíthatjuk, hogy a szervezet még nem képes túllépni a regionális kereteken, és messze állnak attól, hogy a jemeni vagy afganisztáni csoportok műveleti képességeivel rendelkezzenek. Bár az AQMI vezetője 2008. július 1-jén a New York Times-nak adott nyilatkozatában kifejtette, hogy csapataik bárhol, bármikor készek a támadásra, s nem riadnak vissza akár az USA megtámadásától sem,⁴¹ be kell látnunk, hogy a maghrebi terrorizmus legfeljebb Európát fenyegeti. A korábban vázolt bukott államiság prob-

---

<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

³⁹ France declares war against Al Qaeda after hostage killed. CS Monitor, 2010. július 27., <http://www.csmonitor.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

⁴⁰ British Hostage Edwin Dyer killed by al-Qaeda. *Guardian*, 2009. június 3., <http://www.guardian.co.uk/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

⁴¹ A Threat Renewed: Ragtag Insurgency Gains a Lifeline from Al-Qaeda. *NYTimes*, 2008. július 1., <http://www.nytimes.com/> (letöltés ideje: 2010. december 6.)

lematikája, a térség földrajzi adottságai (Szahara nyújtotta előnyök, tengeri szállítás kivitelezhetősége), a Száhel-övezetből való toborzás lehetősége, illetve a történelmileg kialakult sztereotípiák élénk hatása nagyban megkönnyíti az al-Kaida mahgrebi terjeszkedését. Európa és az Európai Unió nem engedheti meg, hogy ne fordítson figyelmet ezekre a tényekre, akár kellő védelmi intézkedések szavatolásával, akár a prevenció eszközéül szolgálni tudó, igaz sokat bírált mediterrán együttműködés keretében.

Kelet-Afrika és a terrorizmus

A terrorizmus Kelet Afrikában - a kutatás keretei

Ahhoz, hogy kellően megérthessük napjaink kelet-afrikai terrorizmusának jellegét, a következő kérdésekre kell választ találnunk:

1. Milyen hatások alapján jelentek meg a radikális iszlám tanok a régióban;
2. Milyen múltra tekintenek vissza az ezeket képviselő szélsőséges csoportok;
3. Terrorszervezetnek tekinthető-e az al-Shabab;
4. A terrorizmus – azon belül is az al-Kaida – miként van ténylegesen jelen a térségben.

Az első kérdés esetében látni fogjuk, hogy a szélsőséges iszlám tanok elsősorban Észak-Afrikából, valamint az Öböl-államokból és Afganisztánból szivárogtak be a térségbe. Ezt követően megvizsgáljuk a kilencvenes évek terrortámadásait, valamint a radikálisok legerősebb bázisát, Szomáliát. Ennek során bebizonyosodni látszik, hogy nincs szoros kapcsolat a kenyai és tanzániai támadások és a formálódó szomáli iszlamista szervezetek között: míg előbbieket egyértelműen a globális dzsihád harcosainak tekinthetjük, utóbbiak elsősorban a szomáliai keretek között gondolkodnak és tevékenykednek. A harmadik kérdésre keresve a választ éppen ezért azt fogjuk látni, hogy a legerősebb szomáli csoport, az al-Shabab nem tekinthető klasszikus terrorszervezetnek, sokkal közelebb áll egy Talibán-jellegű gerillahadsereghez. Végül pedig alaposan szemügyre vesszük azokat a valóban egyre tevékenyebb csoportokat, amelyek, bár kapcsolatban állnak az al-Shababbal és a többi szélsőséges csoporttal, sőt valószínűleg az al-

Kaidával is, egyre önállóan tevékenykednek a régióban, és a bin ladeni központ hatása érződik mind módszereiken, mind célkitűzéseiken. Ezek alapján azt állítjuk, hogy ők azok a csoportok, akikre valóban terrrorszervezetként tekinthetünk, és akik a 2010. júliusi kampalai merénylettel bizonyították, hogy többé nem megkerülhető tényezők a biztonságpolitikában.

A terrorizmus Kelet-Afrikában – eszmei gyökerek

A bevezető fejezetekben ismertetett objektív tényezőkön túl – működésképtelen állam, szociális problémák, több százezer menekült, klánok és etnikumok közötti feszültségek – az iszlamista terroristák kétféle eszmei háttérből táplálkozhattak Afrika Szarvában: az egyik az egyiptomi gyökerű – már, amint láttuk, az AQMI születésénél is bábáskodó – Muszlim Testvériség, a másik pedig a bin ladeni al-Kaida felől érkezett a régióba.

A hetvenes, illetve nyolcvanas években mind több szomáli fordult meg a kairói és más közel-keleti egyetemeken. Azt látták, országuk képtelen kitörni a klánok közötti harcok évszázados ördögi köréből, a szocialista, majd kapitalista nyugati ideológiák átvételére tett kísérletekbe pedig bele is rokkant. A sária alapjain álló iszlám állam megoldást kínált mind az ideológiai kiütkeresésre, mind a klánok közötti feszültségek enyhítésére azáltal, hogy egy ezektől teljesen különböző rendszert kínált a társadalom tagjainak. E két probléma megszüntetése pedig esélyt adott volna a gazdasági reformok problémamentes végrehajtására.⁴²

Siad Barre rezsimje (1969–1991) alatt több szélsőséges, sőt kifejezetten dzsihadista szervezet is létrejött, ezek közül azonban csak a Hassan Turki és Hassan Dahir Aweys alapította Al-Itihad Al-Islamiya (AIAI – Iszlám Egység) képviselt valódi erőt. A szervezet fő célja egy iszlamista állam létrehozása volt, de az alapvetően mérsékelt lakosság körében a szervezet nem rendelkezett kellő támogatottsággal, ráadásul a klán-alapú szomáli társadalom bizalmatlanul viszonyult az új ideológiához. Az AIAI a központoktól távol, Luuq városában épített ki egy kisebb központot, ahol a sária olykor kegyetlen alkalmazásával vi-

---

⁴² Shay, Shaul (2008): *Somalia between Jihad and Restoration*. Transaction Publishers, New Brunswick, 43. old.

szonylagos nyugalmat sikerült vinniük a kilencvenes évek kaotikus szomáliai viszonyai közé. 1996-ban azonban Addisz Abebában merényletet kíséreltek meg Abdul Majid Husszein etióp közlekedésügyi és kommunikációs miniszter ellen,⁴³ és az információk szerint az AIAI állt a támadás háttérében. Az etióp haderő átlépte a határt, és rövid úton felszámolta az AIAI bázisait.

A kudarc ellenére a luuqi tapasztalat fontos mérföldkövet jelentett a szomáli radikálisok történetében. Az itt szerzett tapasztalatokat leszűrve az iszlamisták már nem különültek úgy el a társadalomtól, mint korábban, és abba beépülve, a befolyásos pozíciókat (oktatás, egészségügy, igazságszolgáltatás) megszerezve igyekeztek minél erősebb hatást kifejteni a lakosság körében. Tevékenységük egybeesett a szomáli klánok napi igényeivel a rend és a kiszámíthatóság iránt, így 2000-re a különféle alulról jövő kezdeményezésekből megszületett az Iszlám Bíróságok Uniója, melyben alapvetően a mérsékelt iszlamisták képviselői voltak többségben.⁴⁴

A 2001. szeptember 11-e utáni feszült nemzetközi légkörben azonban a Nyugat gyanakodva tekintett minden iszlamista szerveződésre, ráadásul Szomália esetében ez nem volt teljesen alaptalan. Az alapvetően nacionalista helyi szélsőségesek mellett ugyanis, akik Szomália határain csak alig vagy egyáltalán nem tekintettek túl, hamarosan megjelentek – sőt egyesek szerint már a kilencvenes évek elejétől jelen voltak⁴⁵ – a globális dzsihád ernyője alatt működő csoportok is. Ezek különféle szintű kapcsolatot tartottak fenn a bin Laden által kiépített afganisztáni bázissal, és több esetben is annak meghosszabbított karjaként működtek.

A dzsihád és a Nyugat-ellenesség kelet-afrikai térnyerésében döntő szerepe volt az afganisztáni szovjet intervenciónak. Az ázsiai országban az iszlamisták – a történelem iróniájaként jelentős CIA támogatással – dzsihád,⁴⁶ szent háborút hirdettek a megszállók ellen. A

---

⁴³ Shay 2008, 84. old.

⁴⁴ Hettyey András (2008): Szomália története és a környező országok szerepvállalása 2004 óta. In: *Külügyi Szemle*, VII. évf., 2008, 4. szám, 99. old.

⁴⁵ Shay 2008, 33. old.

⁴⁶ Tisztában vagyok vele, hogy a dzsihád eredetileg „erőfeszítés”-t jelent, amelyet a muszlim hívőknek kell végrehajtaniuk az igaz és Allahnak tetsző, erényes élet eléréséhez. A történelem eseményei azonban gyakran felülírják a szavak eredeti jelentését, és ma dzsihád alatt szinte mindenki a hitetlenek (nem muszlimhívők) ellen viselt fegyveres harcot érti. Tanulmányunkban mi

szovjetek 1989-ben kivonultak Afganisztánból, a mudzsahedek azonban a Nyugat-ellenes retorikától átítatva új célpontot kerestek. A dzsihád számára mindegy volt, hogy a kommunista Szovjetunió vagy a kapitalista–demokrata USA az ellenfél – mivel egyik sem volt „igazhitű” ország, a célpontváltás nem okozott jelentősebb problémát.⁴⁷

Az afganisztáni háború az egész muszlim világot megmozgatta, ezért számos országból érkeztek önkéntesek – így Szomáliából is, egyes adatok szerint hozzávetőlegesen 200 fő.⁴⁸ Bár az AIAI vezetőinek többsége nem járt a közel-keleti országban, számos alacsonyabb beosztású parancsnok és harcos, mint az ICU fegyveres csoportjait létrehozó Sheikh Yusuf Mohamed Sayyid vagy a kiképzésért felelős Adan Hashi Ayro komoly tapasztalatokat szerzett a szovjetek elleni gerillaháborúban.⁴⁹ De ami a fizikai jelenlétnél is fontosabb, a hazatérők magukkal hozták a dzsihadista ideológiát, ami némely esetben – a korábban már ismertetett egyiptomi előzmények után – termékeny talajra hullott az otthon maradottak körében is. Mindez azt eredményezte, hogy olykor összefonódva a nemzeti irányzattal, máskor attól teljesen elkülönülve Kelet-Afrikában kezdett kiépülni egy olyan laza hálózat, amely belekapcsolódva a bin Laden által létrehozott struktúrába, a regionális kereteken túllépve a globális dzsihád ideológiáját hirdette.

A kilencvenes évek Szomáliája azonban több okból sem kedvezett ezeknek a törekvéseknek. Először is az egymással hadakozó hadurak jól érzékelték az iszlamistaik jelentette veszélyt, így az ország nem jelentett biztos háttérterületet a terrorcselekményekhez. Szomália területén alig maradtak külföldiek, így bármilyen idegen nemzetből való mudzsahed megjelenése komoly feltűnést keltett volna. Ráadásul az ENSZ erők távozása után nem maradt olyan számottevő nyugati célpont sem, amely ellen nagyszabású, egy globális terrorszervezethez „méltó” akciót lehetett volna elkövetni. Az al-Kaida szomáliai térnyerését az is hátráltatta, hogy nem sikerült mérvadó támogatásra lelnie sem a lakosság, sem a politikai vezetés körében. Ezért az al-Kaida nemzetközi hírnevét egy olyan ország területén végrehajtott támadással alapozta meg, amelyek sokkal kedvezőbb működési feltételeket

---

is ebben az értelemben használjuk.

⁴⁷ Shay 2008, 19–20, 26. old.

⁴⁸ Menkhaus, Ken (2004): *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism*, Oxford University Press, Oxford, Adalphi Paper 364, 65. old.

⁴⁹ Shay 2008, 107. old.; Hettyey 2008, 100. old.

kínált a szervezetnek: ez az ország Kenya – és kisebb részben Tanzánia – lett.

Mogadishu egy öngyilkos merénylet után
(forrás: www.wargeys.com)

A kenyai és a tanzániai támadások 1998–2003

Kenya több szempontból is megoldást jelentett a fenti problémákra: jelentős számú nyugati turista kereste fel, és a világ szinte valamennyi fontos országa – így az USA is – működtetett itt nagykövetséget. Ugyanakkor az állam gyenge mivolta, az ellenőrizetlen szomáli–kenyai határszakasz, a több százezres szomáli népesség, a menekültek, a nagyvárosok dzsungelszerű gettói, az infrastruktúra viszonylagos fejlettsége mind-mind olyan tényezőknek bizonyultak, amelyek nagyban hozzájárultak ahhoz a terrorhullámhoz, amely 1998 és 2003 között végigsöpört az országon. Ennek állomásai a következők voltak:

1. 1998. augusztus 7-én délelőtt 10:00 órakor Nairobiban öngyilkos merénylek 750 kilogrammnyi autóba rejtett robbanóanyagot hoztak működésbe az amerikai nagykövetség bejáratánál. 213 ember –

90%-ban kenyaiak – vesztette életét és több mint 4000-en sebesültek meg.

2. Ezzel egy időben a tanzániai Dar es Salaamban levő USA-nagykövetség ellen is pokolgépes támadást hajtottak végre. A 11 halálos áldozat mind helyi lakos volt.

3. 2002. november 28-án a főleg izraeliek által látogatott mombasai Paradise Hotel ellen hajtottak végre öngyilkos támadást. A 200 kg robbanószerrel megrakott Land Rover behajtott az épületbe, a detonáció 13 helyi és 3 izraeli állampolgárt ölt meg.

4. Ezzel egy időben a mombasai repülőtér kerítésén túlról két darab Strella SA-7-es vállról indítható föld–levegő rakétát lőttek ki az Arkia légitársaság repülőgépére, amelynek fedélzetén 261 utas – szintén túlnyomóan izraeli állampolgárok – és 10 főnyi személyzet tartózkodott. A rakéták – mivel a célkövető rendszerüknek lejárt a szavatossága – elvették a célpontot.

5. 2003 júniusában fenyegetés érkezett az USA kenyai nagykövetségére, hogy a WTC elleni támadáshoz hasonlóan repülőgépet fognak belevezetni az épületbe. Ezzel párhuzamosan az amerikai titkosszolgálatok a kenyai hatóságokkal kooperálva felszámoltak egy sejtet, amely az 1998-as támadás mintájára gépkocsival akart behajítani a nagykövetség épületébe. Az Egyesült Államok erre reagálva ideiglenesen bezárta külképviseletét.⁵⁰

A kelet-afrikai támadások fontos mérföldkövet jelentettek az al-Kaida történetében. A nairobi amerikai nagykövetség elleni támadás volt az az akció, amely nemzetközi hírnevet hozott a szervezetnek, ugyanakkor a terroristák felbecsülhetetlen tapasztalatokat szereztek a műveletek során: az előkerült dokumentumokból kiderült, hogy a szélsőségesek már 1993-ban készítettek fényképeket a nagykövetségekről, vagyis öt éven keresztül tervezték az akciót.⁵¹ Mindezek a tapasztalatok, az idegen országokban való bázisépítés, a helyi társadalomba való beépülés nagyban elősegítették a 2001. szeptemberi támadássorozat megtervezését és kivitelezését. Ugyanakkor Kelet-Afrika vonatkozásában pozitív változásokkal is jártak: az Egyesült Államok – érzékelve az állampolgáiraira leselkedő veszélyt – jelentős támogatást nyújtott a kenyai hatóságok terrorellenes tevékenységéhez, és komoly

⁵⁰ Menkhaus 2004, 70. old.; Shay 2008, 84–91. old.

⁵¹ Shay 2008, 86, 90. old.

kapacitásokat épített ki a régióban. Ez teszi lehetővé napjainkban is, hogy a CIA és a különféle különleges egységek – a dzsibuti bázissal karöltve – megfigyeljék és szükség esetén különleges műveletekkel gyengítsék a szomáli szélsőségeket, és pontosabb képpel rendelkezzenek a régió terrorfenyegetettségéről. Ugyanakkor azt is sikerült elérniük, hogy a terrorsejtek tevékenysége jelentősen visszaesett Kenyában és Tanzániában, vagyis e két ország esetében az USA nem csupán gátat vetett a terroristák további térnyerésének, de nagyrészt fel is számolta korábban meglevő kapacitásaikat.

Az iszlám radikálisok megerősödése Szomáliában

Milyen szerepe volt Szomáliának a kelet-afrikai terrorakciókban? 1998-ban az ország még csak mint tranzitútvonat és háttérbázis szerepelt, illetve a támadás szellemi atyja, Fazul Abdullah Mohamed – aki jó kapcsolatot ápolt néhány egykori AIAI taggal – ide menekült a felelősségre vonás elől. A 2003-as merényletkísérletkor azonban már egyértelmű bizonyítékok kerültek elő – és ez volt az első eset –, hogy szomáliai személyek, illetve kenyai szomáli menekültek is részt vettek az al-Kaida irányítású akció előkészítésében.⁵²

A szomáliai terrorizmus előretörésében döntő szerepe volt az Iszlám Bíróságokon belüli fordulatnak, amely végül 2006-ban a radikálisok kéréséreletű uralmához vezetett. Az ezredforduló után az ICU-n belül egyre nagyobb szerepre tettek szert a szélsőségesek. Ezt a folyamatot elsősorban az tette lehetővé, hogy az ICU fegyveres milíciáinak – köztük a mára hírhedtté vált al-Shababnak (jelentése: ifjúság) – az irányítása nagyon hamar a szélsőséges iszlamisták – sőt sok esetben a dzsihadisták – ellenőrzése alá került. Ez a fegyveres hatalom azt is lehetővé tette, hogy idővel az ICU legfőbb vezetését is a radikálisok – személy szerint Daweys – ragadják a kezükbe.

2006-ra az al-Shabab és a többi milícia szinte az egész országot az uralma alá hajtotta. Az Átmeneti Szövetségi Kormány (TFG) képtelen volt felvenni velük a küzdelmet, és Szomália valószínűleg ekkor került a legközelebb ahhoz, hogy egy iszlamista berendezkedésű állam váljon belőle. Az Egyesült Államok és a környező hatalmak azonban nem nézték jó szemmel az eseményeket, és miután a hadurak bevoná-

---

⁵² Menkhaus 2004, 70. old.

sával az USA pénzén összetákolt szövetség vereséget szenvedett a szélsőségesektől, Etiópia – valószínűleg amerikai támogatással – katonai erővel avatkozott be az országban. Az ICU nyíltan nem vehette fel sikerrel a harcot a reguláris erőkkel, ezért gerillaháborúba kezdett, ami mérhetetlen szenvedéssel és pusztítással járt, különösen a civil lakosság körében. Bár a TFG visszatérhetett Mogadishuba, hatalma csak a város egy részére terjedt ki. 2007-ben az Afrikai Unió AMISOM néven egy missziót küldött Szomáliába, hogy stabilizálja a biztonsági helyzetet, az afrikai békefenntartók azonban csak minimális eredményeket értek el. 2009 januárjára az etiópok is megelégték a költséges és kilátástalan gerillaháborút, és – erős ellenőrzést hagyva a határ mentén, olykor magában Szomáliában – kivonultak az országból. Az iszlám szélsőségesek megfékezésére csupán a nemzetközi közösség által anyagilag támogatott AMISOM és a TFG meglehetősen korlátozott erői maradtak az országban.

Az al-Shabab harcosai. Forrás: www.waryatv.com

A szomáli szélsőséges csoportok jellege – lázadók vagy terroristák?

A szomáliai radikálisok csoportjai nem tekinthetők a klasszikus értelemben vett terroristáknak. Az előző fejezetben láthattuk, hogy a bin

laden hatása mellett nagyon erős a nemzeti elemek – mélyebben megvizsgálva pedig a klán-hovatartozás – szerepe mindennapi tevékenységükben. A radikálisok többsége – algériai társaikhoz hasonlóan – egy iszlamista Szomáliát akar, és kevésbé érdeklik a régiójukon kívüli események. Bár – különösen az etiópok elleni küzdelem idején – gyakran éltek különféle terrorisztikus eszközök alkalmazásával (az egyértelműen az al-Kaida védjegyének tekinthető öngyilkos merényletek 2007-ben jelentek meg először az országban)⁵³, sőt előszeretettel alkalmazták élő pajzsként a lakosságot, ami már az 1993 októberi mogadishui csatában is előfordult, az al-Shabab jelenleg még mind struktúrájában, mind módszereiben, mind célkitűzéseiben közelebb áll egy gerilla-, mint egy terrorszervezethez – vagyis az al-Shabab és a hasonló iszlamista csoportok, mint például a Hezb al-Islam sokkal inkább hasonlítanak a Talibánhoz, mint az al-Kaidához. Célpontjaik között elsősorban a TFG és az AU fegyveresei szerepelnek, a civilek a legtöbb esetben – még ha nagy számban is – csak mintegy „járulékos veszteségként” esnek áldozatul a támadásaiknak. Szomáliában jelenleg polgárháború zajlik, melynek célja a központi hatalom megszerzése. Az iszlamisták vissza akarják szerezni 2006-os pozícióikat, a TFG pedig meg szeretné szilárdítani hatalmát az ország felett. Törekvéseikhez mindkét fél külső támogatók után nézett: a TFG mögött ott áll csaknem a teljes nemzetközi közösség, élén az ENSZ-szel, az AU-val és az EU-val, míg az iszlamisták a világ különféle pontjairól részesülnek anyagi⁵⁴ és fizikai⁵⁵ támogatásban.

És bár szinte biztos, hogy az al-Shabab rendelkezik al-Kaida kapcsolatokkal, illetve a terrorszervezet segíti afrikai eszmetársait az idegen dzsihadisták Szomáliába juttatásában (akiknek a létszáma nem túl jelentős, a szakértők szerint nagyjából 200 fő körül mozoghat)⁵⁶, ez még nem változtatja meg alapvetően az al-Shabab jellegét. Éppen ezért veszélyes leegyszerűsítés az al-Shababot pusztán vagy elsősor-

⁵³ Hitfőállás. Szomália: a szélsőséges iszlám új fészke. In: *HVG* 2009. 08. 22., 26. old.

⁵⁴ Ld.: Affidavit: Woman sent 800 USD to Somali terror group. *FOXNews*, 2010. november 27., <http://www.foxnews.com/> (letöltés ideje: 2011. január 19.) Ezek az esetek mindennaposak.

⁵⁵ Soamli blast kills fighters from Pakistan, India. *ABCNews*, 2010. augusztus 21., <http://abcnews.go.com> (letöltés ideje: 2011. január 19.)

⁵⁶ Somali Shabaab's threat to strike U.S. seen empty. *ABCNews*, 2010. december 29., <http://abcnews.go.com/> (letöltés ideje: 2011. január 19.)

ban terrororganizációként definiálni: bár a szomáli szélsőségesek kétségkívül élnek terrorisztikus eszközökkel, illetve több esetben is terrororganizációként viselkednek és cselekednek, az al-Shabab fő célja az AU és a TFG erőinek megtörése, ennek során pedig sokkal inkább magukon viselik egy gerillacsoport, mint egy terrororganizáció ismérveit. Célpontjaik többsége fegyveres személy, és a szomáli polgárháború civil áldozatainak (2007 óta a becslések szerint 21 000 fő)⁵⁷ jelentős hányada – egyes források szerint 80 %-a⁵⁸ – a kormányerők, az etióp hadsereg vagy az AU békefenntartóinak pontatlan tüzésétől származott.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az al-Shabab számos más szervezettől – mint az AQMI – eltérően nem tett olyan nyilatkozatokat, amely szerint integrálódni szeretne az al-Kaida struktúrájába, sőt a bin Ladentől a számukra érkezett hangüzeneteket is meglehetősen tartózkodással fogadták.⁵⁹ A szomáli iszlámisták – legalábbis a külvilág felé – mindenképp igyekeznek fenntartani azt a látszatot, hogy alapvetően nem egy a Nyugat-ellenes keresztes háborút viselnek, hanem hazájukat akarják „felszabadítani” a külső hatalmak által támogatott báb-kormány uralma alól. Az al-Shabab szóvivőket tart fenn és napi kapcsolatban áll a külföldi sajtó munkatársaival: ez az al-Kaida esetében elképzelhetetlen lenne.

A helyzet azonban az elmúlt időszakban kétségtelenül sokat romlott. Úgy tűnik, hogy az al-Shababon belül létrejött egy olyan csoport, amely – ha kell, szembemenve a szervezet fő irányvonalával – valódi terrororganizációként és az al-Kaida meghosszabbított karjaként működhet a régióban.

A terrorizmus új útjai Afrika Szarvánál – a regionális szint megjelenése

Szomália diffúz viszonyai között lehetetlen egyértelműen megmondani, hogy tulajdonképpen milyen trendeknek is lehetünk a tanúi, ugyanis az egymásnak gyakran tökéletesen ellentmondó információk dzsungelében kell megtalálnunk a helyes ösvényt. Éppen ezért ennek a feje-

⁵⁷ Somalia's Shabaab threatens Uganda, Burundi Attacks. *ABCNews*, 2010. december 23., <http://abcnews.go.com/> (letöltés ideje: 2011. január 19.)

⁵⁸ Ambulance service: 4200 Somalis killed in 2 years. *Hiiran.com*, 2010. november 24., <http://www.hiiraan.com> (letöltés ideje: 2011. január 19.)

⁵⁹ Shay 2008, 33. old.

zetnek az állításai könnyen megkérdőjelezhetőek, és nézzék el nekünk, ha kijelentései már akár a megjelenés pillanatában is elavulttá váltak.

Az etióp hadsereggel vívott harca alapján többen azt várták, hogy az al-Shabab a megszállók távozása után hamarosan átveszi az egész ország feletti ellenőrzést, és Szomália menthetetlenül egy második Afganisztánná változik. Ez a hozzáállás olyan mélyen ivódott be a köztudatba, hogy még ma is számos olyan tudósítással találkozhatunk, amely az al-Shababot mint az ország szinte korlátlan urát mutatja be. A mi szempontunkból ez azért is különösen fontos, mert ha ez valóban így van, akkor az al-Shabab számára adott a lehetőség, hogy szűkebb hazája keretein túltekintve belekapcsolódhasson a globális dzsihádba.

E tanulmány szerzőinek azonban az a véleménye, hogy az al-Shabab messze nem rendelkezik akkor hatalommal Szomáliában, mint ahogy azt hiszik, ugyanakkor – mint azt az előzőekben is láttuk – a szervezet hozzáállása sem egyértelmű azzal kapcsolatban, hogy milyen célokat is kell követniük külpolitikai téren. Bár kétségtávolul létrejött egy olyan mag az al-Shababon belül, amely azonosul bin Laden és az al-Kaida célkitűzéseivel, korántsem biztos, hogy ez a frakció képes átvenni a szervezet vezetését.

Ami az al-Shabab erejét illeti, az elmúlt két év történései nem igazolták az aggodalmakat. Ígéreteivel ellentétben a szervezet képtelen volt megtörni a TFG hatalmát és kiszorítani az AMISOM békefenntartóit az országból, még akkor is, ha ezek töredékét képezik a nehézfegyverekkel jól ellátott, 2009-ben kivonuló etióp haderőnek. E mögött nyilvánvalóan az áll, hogy Szomáliában a becslések szerint tucatnyi kisebb-nagyobb iszlamista csoport működik, és a közös ellenség távoztával az együttműködésüket összetartó kohéziós erő megszűnt. A második legerősebb fegyveres szervezet, a Hezb al-Islam és az al-Shabab között már 2009 őszén kitört a fegyveres harc,⁶⁰ és bár a legutóbbi hírek a két szervezet közötti békekötésről és egy együttműködési megállapodásról szólnak,⁶¹ kérdéses, hogy a gyakorlatban ez hogyan fog működni.

Úgy tűnik ugyanakkor, hogy az al-Shababon belül is megjelentek a törésvonalak: A külföldi dzsihadista harcosokat befogadó, ideológiá-

⁶⁰ Somali islamist factions clash in Kismayo. *Inside Somalia*, 2009. október 21., <http://insidesomalia.org/> (letöltés ideje: 2011. január 25.)

⁶¹ Two main Somali islamist insurgent groups to merge. *Yahoo News*, 2010. december 19., <http://news.yahoo.com> (letöltés ideje: 2011. január 25.)

jukat és módszereiket átvevő Sheik Abu Zubay vezette szárny ellentétbe került a Sheik Mukhtan Robow vezette csoporttal, akik veszélyesnek tartják a társadalomtól való elszakadást és a túlzott terrort.⁶² A konfliktus mögött ráadásul a felszínen megmutatkozó ideológiai és gyakorlati szempontokon túlmutató mélyebb ellentétek is feszülnek: Zubay a Hawiye, míg Robow a Rahanweyn klánhoz tartozik. Robowtól saját klánja vezetői állítólag számon kérték, miért van az, hogy bár ők hozzák a legtöbb áldozatot az al-Shababért, mégis az északiak és a külföldiek – Zubay csoportja – szava bír nagyobb erővel a szervezetben.

Bárhogyan álljon is a dolog a csoporton belül, az valószínűnek látszik, hogy a szélsőségesek egyes sejtjei – valószínűleg a külföldiek és talán az al-Kaida aktív közreműködésével – cselekvésre szánták el magukat, ami a 2010. július 12-i támadáshoz vezetett. A futball-világ-bajnokság döntője alatt két helyszínen végrehajtott öngyilkos merényletek 76 emberrel végeztek és több száz sebesültet eredményeztek.⁶³ Bár az al-Shabab magára vállalta a támadást, és az AMISOM-ban szolgáló ugandai békefenntartók szomáli jelenlétével indokolta az akciót, az al-Shababbal kapcsolatos fentebbi információkat figyelembe véve valószínűnek tűnik a számunkra, hogy egyes, az al-Kaida és a külföldiek befolyása alá került frakciók vagy helyi csoportok, semmint a szervezet legfőbb vezetése tervezte ki és hajtotta végre a támadást.

Bár a fentebbi állítás csak feltételezés, egy dolgot tényként szűrhetünk le a történetekből: az iszlám terroristák kelet-afrikai csoportjai hét év elteltével ismét képessé váltak sikeres támadások kivitelezésére a régióban: ezt bizonyította a december 20-i nairobi bombamerénylet is, amelyben két ember vesztette életét.⁶⁴ A támadást egy busz ellen hajtották végre, ami ugandai állampolgárokat szállított volna haza, és az akciót a szomáli szélsőségesek újabb figyelmeztetésnek szánták az AMISOM gerincét adó Ugandának. Úgy tűnik tehát, hogy a 2003-ra

---

⁶² Somali militant group could split. *FOXNews*, 2010. október 08., <http://www.foxnews.com/> (letöltés ideje: 2011. január 24.)

⁶³ Kampala bomb attack heightens fear of expanding Islamist violence in east Africa. *Guardian*, 2010. július 18., <http://www.guardian.co.uk/> (letöltés ideje: 2011. január 30.)

⁶⁴ Explosion at Kenya bus station leaves 1 dead. *FOXNews*, 2010. december 20., <http://www.foxnews.com/> (letöltés ideje: 2011. január 24.) A másik áldozat pár nappal később halt bele sérüléseibe.

kialakult terrorellenes védőháló mára sokat veszítette erejéből, és a kelet-afrikai terroristasejtek ismét súlyos csapások végrehajtására képesek. Ráadásul – ellentétben AQMI-es társaikkal – ezek a csoportok következetesen túllépnek a nemzeti kereteken, és az „ős al-Kaidával” fenntartott kapcsolataik révén már valóban egy szervezett, globális dzsihád szereplőinek tekinthetők. Igaz, ezek az „élharcosok” még messze nem rendelkeznek olyan háttérrel, mint jemeni vagy afganisztáni társaik, és időre lesz szükségük, hogy a régió túlmutató akciókat is végrehajthassanak. A júliusi merénylet volumenét, illetve az afrikai hírszerzés nehézségeit figyelembe véve azonban – ha csak nem sikerül valamilyen radikális gyógyírt találni a problémára – valószínűleg csak idő kérdése lesz, hogy ezek a csoportok mikor juttatják fel embereiket és bombáikat egy Afrikán kívülre irányuló repülőgép fedélzetére.

Összegzés

Afrika napjainkban még messze van attól, hogy a globális terrorizmus és ezen belül is az al-Kaida új központjaként funkcionáljon. Az elmúlt évek eseményei azonban bebizonyították, hogy a terrorizmus igenis valós probléma a kontinensen, amivel számolni kell. A maghrebi csoportok Európához való földrajzi közelségük, a kelet-afrikai sejtek pedig részben az „ős al-Kaidának” és a külföldi dzsihadistáknak köszönhető egyre nyilvánvalóbb profizmusuk, szervezettségük és művelleti képességeik miatt adnak okot az aggodalomra. Annál is inkább, mert mindkét esetben bebizonyosodott, hogy még csak széles társadalmi támogatottság sem szükséges ahhoz, hogy ezek a szervezetek sikerrel tevékenykedhessenek: a terrortámadások kapcsán a közvélemény ingerküszöbe nagyon alacsony, és egy néhány halálos áldozattal járó támadás – melynek kivitelezése egyre egyszerűbb – már kellő hírértékkel rendelkezik ahhoz, hogy milliókban csökkentse a biztonságérzetet és elhintse a rettegés magvait. Éppen ezért az AQMI és a kelet-afrikai csoportok kapcsán nem az a fő kérdés, hogy képesek lesznek-e a közeljövőben egy new yorki vagy madridi támadáshoz hasonló csapás kivitelezésére (valószínűleg nem), hanem hogy kisebb merénylettekkel fenn tudják-e tartani azt a hisztériát, ami 2001. szeptember 11. után átjárta a világot.

Sajnos azt is látnunk kell, hogy a prevencióval már elkéstünk: a Nyugat cserbenhagyta ezeknek a régióknak a lakosságát, vagy úgy,

hogy korrupt diktátorokkal kötött egyezséget a fejük fölött, vagy úgy, hogy hagyta szétesni államaikat. A jelenlegi észak-afrikai események azt mutatják, hogy a helyi lakosság – megelégedve az eddigi viszonyokat – a maga kezébe szeretné venni a dolgok irányítását, és kiszámíthatatlan, hogy ezek a folyamatok hová fognak vezetni. Bár a mostani események kirobbantásában a terrrorszervezetek nem játszottak szerepet, az eddig stabilnak tűnő államalakulatok meggyengülése hosszú távon a radikálisok megerősödésével járhat. Éppen ezért ezeknek a szervezeteknek nem kell attól tartaniuk, hogy utánpótlás nélkül maradnak, és az ideológiai bevéssődést olyan nyilvánvaló – ha egy-síkúan is kezelt – tények erősítik, amelyekkel nehéz vitatkozni. Mi európaiak ezért – a titkosszolgálatok megfeszített munkája mellett – csak annyit tehetünk, hogy szembenézünk e fenyegetésekkel, és az emocionális válasz helyett megpróbálunk a realitások szem előtt tartásával közelíteni a problémához, és felkészülni az esetleges újabb akciókra.